

MONTREUX BOĞAZLAR SÖZLEŞMESİ¹

Uluslararası toplumda Türk boğazları adıyla anılan, Akdeniz ile Karadenizi birbirine bağlayan ve İstanbul Boğazı, Marmara Denizi, Çanakkale Boğazını içine alan sahanın tamamı Türk toprakları ile çevrilidir:

Bu alanın Türkiye Cumhuriyeti'ne geçişi ile birlikte Lozan'da İmzalanan andlaşma ile boğazların tabi olacağı rejim düzenlenmiştir.² Bu andlaşma birçok bakımdan Türkiye'nin hak ve menfaatlerine aykırı idi. Türkiye'nin girişimleri sonucu 20 Temmuz 1936 tarihinde Montreux'da İmzalanan andlaşma ile boğazlar yeni bir rejime tabi olmuştur.³ Bu sözleşmenin bazı hükümlerinin değiştirilmesi istenmekle birlikte, günümüzde ilk haliyle geçerliliğini korumaktadır.

¹ DÜSTUR, II. Tertip, C.17- S.1455-1496'dan alınmıştır.

² Bkz.Lozan Antlaşmalarından II nolu antlaşma.

³ Montreaux sözleşmesindeki teklifler, görüşmeler, tartışmalar için bkz., MERAY-Seha L./OLCAY, Osman, Montreaux Boğazlar Konferansı Tutanaklar Belgeler, Ankara 1976, s. 23-458.

BOĞAZLAR REJİMİ HAKKINDA MONTREUX'DE 20 TEMMUZ 1936 TARİHİNDE İMZA EDİLEN MUKAVELENAME

Haşmetli Bulgarlar Kırallığı, Fransa Cumhuriyeti Reisi, Haşmetli Büyük Britanya, İrlanda ve **Derinışı** Britanya ülkeleri Kırallığı ve Hindistan İmparatoru, Haşmetli Elenler Kırallığı, haşmetli Japonya İmparatoru, Haşmetli Romanya Kırallığı, Türkiye Cumhuriyeti Reisi, Sovyetik Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Merkezi İcra Komitesi ve Haşmetli Yugoslavya Kırallığı

Boğazlar umumi tabiri altında ifade edilen Çanakkale Boğazı, Marmara denizi ve Karadeniz Boğazından geçişi ve seyrisefaini Lozanda 24 temmuz 1923 tarihinde İmza edilmiş olan sulh muahedemesinin emniyeti ve Karadeniz sahilidarı Devletlerin Karadenizdeki emniyeti çerçevesi dahilinde, koruyacak tarzda tanzim etmek arzusuile müteheşsis olarak;

İşbu mukavelenameyi 24 temmuz 1923 tarihinde Lozanda imza edilmiş olan mukavelenamenin yerine ikameye karar vermişler ve murahhas olarak atidedeki zevatı tayin etmişlerdir:

Haşmetli Bulgar Kırallığı:

Doktor Nicolas P. Nicolaev, Orta Elçi, Hariciye ve Mezahib Nezareti Katibi Umumisi;

M.Pierre Neicov, Orta Elçi, Hariciye ve Mezahib Nezarati Siyasi İşler Müdürü.

Fransa Cumhuriyeti Reisi:

M.Paul Boncour, Ayan Meclisi Azası, Akvam Cemiyetinde Fransa Daimi Murahhası, sabık Başvekil, sabık Hariciye Nazırı, Legion d'Honneur nişanının Chevalier rütbesini ve harb sahibini haiz;

M.Henri Ponsot, Fransa Cumhuriyeti Ankara Fevkalade Büyük Elçi ve Murahhası. Legion d' Honneur nişanının Grand Officier rütbesini haiz.

Haşmetli Büyük Britanya, İrlanda ve Denizaşırı Birtanya Ülkeleri Kırallığı ve Hindistan İmparatoru:

Büyük Britanya, şimali İrlanda ve herbiri ayrı ayrı Akvam Cemiyeti azası bulunmıyan Britanya İmparatorluğu sair bütün aksamı için :

Asaletli Lord Stanley, P.C., M.C., M.P., Bahriye Nezareti Parlamento azası Müsteşarı; Avusturalya Commonwealth'i için:

Asaletli Stanley Melbourne Bruce, C.H., C.M.C., Avusturalya Commonwealth' inin Londradaki Fevkalade Komiseri;

Haşmetli Elenler Kırallığı:

M. Nicolas Politis, Yunanistanın Paris Orta Elçi ve Fevkalade Komiseri;

M.Raoul Bibica Rosetti, Yunanistanın Akvam Cemiyeti nezdinde Daimi Murahhası.

Haşmetli Japonya İmparatoru :

M.Naotake Sato, Jusammi, Soleil-Levant nişanının birinci rütbesini haiz, Paris Fevkalade Büyük Elçi ve Murahhası;

M.Massa-aki Hotta, Jushii; Soleil-Levapt nişanının ikinci rütbesini haiz, Bern Fevkalade Murahhası ve Orta Elçisi.

Haşmetli Romanya Kırallığı :

M.Nicolas Titulesco, Hariciye Nazırı;

M.Constantin Contzesco, Orta Elçi, Avrupa ve Beynelmillel Tuna Komisyonları Romanya Murahhası;

M.Vespasien Pella, Lahi Fevkalade Murahhas ve Orta Elçisi.

Türkiye Cumhuriyeti Reisi :

Dr. Rüştü Aras Hariciye Vekili, İzmir Mebusu;

Suad Davaz, Türkiye Cumhuriyeti Paris Fevkalade Büyük Elçisi ve Murahhası;

Numan Menemencioglu, Türkiye Büyük Elçisi, Hariciye Vekaleti Umumi Katibi;

Asım Gündüz, Korgenaral, Genelkurmay İkinci Başkanı;

Necmettin Sadak, Akvam Cemiyeti nezdinde Türkiye Daimi Murahhası, Sivas Mebusu,

Büyük Millet Meclisi Hariciye Encümeni Mazbata Muharriri.

Sovyetik Sosyalist Cumhuriyetleri Merkezi İcra Komitesi :

M.Maxime Litvinoff Sovyetik Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği Merkezi İcra Komitesi azasından, Hariciye halk Komiseri.

Haşmetli Yugoslavya Kırallığı :

M.İvan Soubbotich, Akvam Cemiyeti nezdinde Yugoslavya Kırallığı Daimi Murahhası.

Bu zevat usulüne muvafık ve muteber görülen salahiyetnamelerini ibraz ettikten sonra aşağıdaki hükümleri kararlaştırmışlardır :

Madde - 1

Yüksek Akid Taraflar Boğazlarda denizden geçiş ve seyrisefain serbestisi prensibini kabul ve teyid ederler.

Bu serbestinin istimali bundan böyle işbu Mukavele hükümleri ile tanzim edilir.

KISIM I

Ticaret Gemileri

Madde - 2

Sulh zamanında, ticaret gemileri, sancak ve hamule ne olursa olsun, gündüz ve gece, aşağıdaki 3 üncü Maddenin hükümleri mahfuz kalmak üzere hiç bir merasime tabi olmadan Boğazlardan geçiş ve seyrisefain tam serbestisinden müstefid olacaklardır. Bu gemiler Boğazların hiç bir limanında tevakkuf etmeksizin transit suretile geçtikleri takdirde Türkiye alakadar makamları tarafından cibayeti bu Mukavele namının 1 inci lahikasında derpiş edilen rüsum veya tekaliften başka hiç bir rüsum veya tekalife tabi tutulmayacaktır.

Bu rüsum veya tekalifin cibayetini teshil etmek için Boğazlardan geçecek ticaret gemileri 3 üncü Maddede tasrih edilen merkezin memurlarına isimlerini, tabiiyetlerini, tonajlarını, gidecekleri yeri ve nereden geldiklerini bildireceklerdir.

Kılavuzluk ve römorkaj ihtiyari kalır.

Madde - 3

Ege Denizinden veya Karadenizden Boğazlara dahil olacak her gemi, beynelmilele sıhhi hükümler çerçevesi dahilinde Türk nizamlarıyla vazedilmiş olan sıhhi kontrole tabi olmak için Boğazlar methaline yakın bir sıhhat merkezinde tevakkuf edecektir. Temiz patenleri olan veyahut işbu Maddenin 2 inci fıkrasındaki hükümlerin şumulüne girmediklerini tasdik eden sıhhi bir beyanname ibraz eyliyen gemiler için bu kontrol gündüz ve gece mümkün olan azami süratle icra edilecek ve bu gemiler Boğazlardan geçişleri esnasında başka hiç bir tevakkufa mecbur edilmeyeceklerdir.

İçinde veba; kolera, sarıhumma, lekelihumma veya çiçek vakaları bulunan veyahut içinde yedi günden az bir zaman evvel bu hastalıklar bulunmuş olan gemilerle bulaşık bir limanı beş defa 24 saatten az bir zamandan beri terketmiş olan gemiler Türk makamlarının tayin edebilecekleri sıhhat zabıta memurlarını irkab etmek üzere bundan evvelki fıkrada tahris edilen sıhhat merkezinde tevakkuf edeceklerdir. Bundan dolayı hiç bir rüsum ve tekalif alınmayacak ve sıhhat zabıta memurları Boğazların mahrecinde bir sıhhat merkezinde indirileceklerdir.

Madde - 4

Harb zamanında, Türkiye muharib olmadığı takdirde, ticaret gemileri, sancak ve hamule ne olursa olsun, 2 nci ve 3 üncü Maddelerde derpiş edilen şerait dairesinde Boğazlarda geçiş ve seyrisefer serbestisinden müstefid olacaklardır. Kılavuzluk ve römorkaj ihtiyari kalır.

Madde - 5

Harb zamanında, Türkiye muharib olduğu takdirde, Türkiye ile harb eden bir memlekete mensup olmıyan ticaret gemiler, düşmana hiç bir suretle müzaheret etmemek Şartile, Boğazlarda geçiş ve seyrisefer serbestisinden müstefid olacaklardır.

Bu gemiler Boğazlara gündüz girecekler ve geçiş her defasında Türk makamları tarafından gösterilecek yoldan vaki olacaktır.

Madde - 6

Türkiye kendini pek yakın bir harb tehlikesi tehdidinde maruz telakki ettiği takdirde yine 2 inci Madde hükümlerinin tatbikına devam edilecektir. Ancak gemilerin Boğazlara gündüz girmeleri ve geçişin, her defasında Türk makamları tarafından gösterilen yoldan vaki olması lazımdır.

Kılavuzluk bu takdirde mecburi kılınabilecek, ancak ücrete tabi olmayacaktır

Madde - 7

(Ticaret gemileri) tabiri işbu mukavelenamemin ikinci kısmile istihdaf edilmemiş bütün gemilere şamildir.

KISIM II

Harb gemileri

Madde - 8

İşbu mukavele mucibince harb gemileri ve onların vasıtları ile tonajlarının hesabı için muteber olacak tarif işbu mukavelenamenin ikinci lahikasında olan tariftir.

Madde - 9

Askeri bahriyenin mayı olsun olmasın makrukat nakli için, hassaten inşa edilmiş olan yardımcı gemileri 13 üncü Maddede istihdaf olunan mütekaddim ihbara tabi tutulmayacak ve Boğazları münferiden geçmek şartile 14 ve 18 inci Maddeler mucibince tahdide tabi tonajlar hesabına girmeyeceklerdir. Bununla beraber sair geçiş şeraiti hususunda harb gemilerine kıyasen muameleye tabi tutulmakta berdevam olacaklardır.

Bundan evvelki fıkrada istihdaf edilen yardımcı gemiler, derpiş edilen istisnadan ancak teslihatları: sabit hedeflere karşı azami, 105 milimetre çapında iki top; ve hava hedeflerine karşı azami, 75 milimetre çapında iki silahtan fazlasını ihtiva etmediği takdirde istifade edebileceklerdir.

Madde - 10

Sulh zamanında hafif suüstü gemileri, küçük muharebe gemileri ve yardımcı gemileri gerek Karadenize sahildar olan gerek olmıyan Devletlere mensup bulunsunlar, hiç bir rüsum ve tekalife tabi tutulmadan Boğazlardan geniş serbestisinden istifade edeceklerdir, şu şart ile ki bunlar Boğazlara gündüz ve aşağıdaki 13 üncü ve müteakib Maddelerde derpiş edilen şerait dairesinde girerler.

Yukarıki fıkrada istihdaf edilen sınıflara dahil olan gemilerden gayrı harb gemileri ancak 11 ve 12 inci Maddelerde derpiş edilen hususi şerait dahilinde geçiş hakkını haiz olacaklardır.

Madde - 11

Karadeniz sahildarı Devletler 14 üncü Maddenin 1 inci fıkrasında derpiş edilen tonajdan yüksek bir tonajda bulunan hattıharb gemilerini, Boğazlardan geçirmeğe mezundurlar, şu şart ile ki: bu gemiler Boğazları birer birer ve refakatlerinde en çok iki torpito ile geçerler.

Madde - 12

Karadeniz sahildarı Devletler, bu deniz haricinde inşa ettirdikleri veya satın aldıkları denizaltı gemilerini, eğer tezgaha konma veya mubayaadan Türkiyeye vakti zamanile haber verilmiş ise, üssübahrilerine iltihak etmek üzere, Boğazlardan geçirmek hakkını haiz olacaklardır.

Mezkür devletlere aid denizaltı gemileri, bu hususta Türkiyeye tasrihat verilmek şartile, bu deniz haricinde kain tezgahlarda tamir edilmek üzere keza Boğazlardan geçebileceklerdir.

Gerek birinci ve gerek ikinci takdirde denizaltı gemileri gündüz ve su üstünde seyrisufer edecekler ve Boğazlardan münferiden geçeceklerdir.

Madde - 13

Harb gemilerinin Boğazlardan geçmesi için Türkiye Hükümetine siyasi tarik ile bir mütekaddim ihbar vaki olmak lazımdır. Bu mütekaddim ihbarın normal müddeti sekiz gün olacaktır; ancak Karadeniz sahildarı olmıyan Devletler için bu müddetin on beş

güne iblağı arzuya şayandır. Bu mütekaddim ihbarda gemilerin gidecekleri mahal, isimleri, tipleri ve adedleri ile azimette geçiş ve ledelicab, avdette geçiş tarihleri tasrih edilecektir. Her tarih tebeddülü üç günlük bir mütekaddim ihbara mevzu teşkil edecektir.

Azimet geçişinde Boğazlara giriş ilk mütekaddim ihbarda gösterilen tarihten itibaren beş gün zarfında vuku bulmalıdır. Bu mühletin inkızasından sonra ilk mütekaddim ihbar için olduğu gibi aynı şerait dahilinde yeni bir mütekaddim ihbar verilecektir.

Geçiş esnasında bahri kuvvet kumandanı, tevakkufa mecbur olmaksızın, Çanakkale veya Karadeniz Bağazları met halindeki bir işaret istasyonuna emir altındaki kuvvetin sarih teşekkülünü bildirecektir.

Madde - 14

İşbu Mukavelenamenin 11 inci Maddesinde ve 3 üncü lahikasında derpiş edilen ahval müstesna olmak üzere Boğazlarda transit halinde bulunabilecek ecnebi bahri kuvvetlerin azami tonaj mecmuu 15.000 tonu tecavüz etmiyecektir.

Her halde bundan evvelki fıkrada istihdaf edilen kuvvetler dokuz gemiden ziyade olamaz.

Karadenize sahildar olan veya olmıyan Devletlere aid olup,17 inci Madde ahkamina tevkifan Boğazlardaki bir limanı ziyaret eden gemiler bu tonaja dahil olmıyacaklardır.

Keza geçiş esnasında hasara uğramış olan harb gemileri bu tonaja dahil olmıyacaklardır; bu gemiler tamirat sırasında, Türkiye tarafından isdar edilen hususi emniyet ahkamina tabi tutulacaklardır.

Madde - 15

Boğazlarda transit olarak bulunan harb gemileri hamil bulunabilecekleri hava sefinelerini hiç bir suretle kullanamazlar.

Madde - 16

Boğazlarda transit olarak bulunan harb gemileri, hasar veya deniz arızası halleri müstesna olmak üzere, geçişlerine muktazi müddetten fazla Boğazlarda kalamazlar.

Madde - 17

Yukarıki Maddelerin ahkamu her hangi bir tonaj veya teşekkülde bir bahri kuvvetin, Türkiye Hükümetinin daveti üzerine Boğazlardaki bir limana mahdud bir müddet için bir nezaket ziyaretinde bulunmasına hiç bir surette mani olamaz. Bu kuvvet Boğazları geldiği yoldan terkedecektir, şu kadar ki, 10, 14 ve 18 inci Maddeler ahkamu mucibince Boğazlardan transit olarak geçmek için matlub şeraiti haiz ise bu hükümden müstesnadır.

Madde - 18

1- Karadeniz sahildarı olmıyan Devletlerin sulh zamanında bu deinzde bulundurabilecekleri tonaj mecmuu aşağıdaki veçhile tahdid edilmiştir :

a) Aşağıdaki (b) fıkrasında derpiş edilen hal müstesna olmak üzere mezkür Devletlerin mecmu tonajı 30.000 i tecavüz etmiyecektir.

b) Şayed her hangi bir zaman Karadenizin en kuvvetli filosunun tonajı işbu mukavelenamenin İmzası tarihinde bu denizde en kuvvetli olan filonun tonajını, asgari 10.000 ton tecavüz ederse (a) fıkrasında tasrih edilmiş olan 30.000 tonluk mecmu tonaj o derecede ve azami 45.000 tona varıncıya değin tezyid edilecektir. Bu maksadla, sahildar her devlet işbu mukavelenamenin 4 üncü lahikasına tevfikan Türkiye Hükümetine her senenin 1 kanunusani ve 1 temmuz tarihlerinde Karadenizdeki filosunun tonaj yekünunu bildirecektir ve Türkiye Hükümeti bu malûmatı sair Yüksek Akid Taraflara ve keza Akvam Cemiyeti Umumi Katibine isal edecektir.

c) Karadenize sahildar olmıyan Devletlerden herhangi birinin bu denizde bulundurabileceği tonaj yukarıki a) ve b) fıkralarında istihdaf edilen mecmu tonajın üçte ikisini tecavüz etmiyecektir.

d) Bununla beraber Karadeniz sahildarı olmıyan bir veya bir kaç Devlet bu denize, insani bir maksadla bahri kuvvetler göndermek istedikleri takdirde, mecmuu hiç bir ihtimalde 8.000 tonu tecavüz, edemiyecek olan bu kuvvetler, işbu mukavelenamenin, 13 üncü maddesinde derpiş edilen mütekaddim ihbara lüzum olmaksızın aşağıdaki şerait dahilinde Türkiye Hükümetinden istihsal edecekleri müsaade üzerine Karadenize girebileceklerdir. Eğer yukarıdaki a) ve b) fıkralarında isdihdaf edilen tonaj mecmuu dolmamışsa ve gönderilmesi talep edilen kuvvetlerle tecavüz edilmeyecek ise Türkiye Hükümeti kendisine vaki olan talebi aldıktan sonra en kısa bir müddet zarfında mezkür müsaadeyi ita edecektir. Şayet mezkür mecmu tonaj zaten istimal edilmiş bulunuyorsa veya gönderilmesi talep edilen kuvvetlerle bu yekün tecavüz edilecek ise, Türkiye Hükümeti, bu müsaade talebinden Karadeniz sahildarı Devletleri derhal haberdar edecek ve eğer bu Devletler, haberdar edildiklerinden 24 saat sonra bir itiraz serdetmezler ise alakadar Devletlere, talepleri hakkında verdiği kararı en geç kırk sekiz saatlik nizami bir mühlet zarfında bildirecektir.

Karadenize sahildar olmıyan Devleler bahri kuvvetlerinin, Karadeniz bundan sonraki her duhulü ancak yukarıki a) ve b) fıkralarında derpiş edilen mecmu tonajın müsaadesi nisbetinde olacaktır.

2- Karadenizde bulunmalarının maksadı ne olursa olsun, sahildar olmıyan Devletlerin harb gemileri bu denizde yirmi bir günden ziyade kalamıyacaklardır.

Madde - 19

Harb zamanında, Türkiye muharib olmadığı takdirde, harb gemileri 10 ila 18 inci maddelerde tasrih edilen şeraitin aynı şerait dahilinde. Boğazlardan tam bir geçiş ve seyrisefain serbestisinden müstefid olacaklardır.

Bununla beraber muharib herhangi bir Devletin harb sefirelerinin Boğazlardan geçmesi memnu olacaktır, şu kadar ki, işbu mukavelenamenin 25 inci Maddesinin tatbiki şumulüne giren haller ve keza Akvam Cemiyeti misakı çerçevesi dahilinde aktedilip mezkür misakın 18 inci maddesi, ahkamı mucibince tescil ve neşredilen ve Türkiye'yi bağliyan bir mütekabil müzaheret muahedenamesi mucibince, tecavüze duçar olan bir Devlete yapılacak müzaheret halleri bundan müstesnadır.

Yukarıki fıkrada derpiş edilen istisnai ahvalde 10 ila 18 inci Maddelerde tasrih edilen tahdidat kabili tatbik olmıyacaktır.

Yukarıki 2 inci fıkrada vazedilen geçiş memnuiyetine rağmen; Karadenize sahildar olan veya olmyan muharib Devletlere aid olup da mensub bulundukları limanlardan ayrılmış bulunan harb gemileri bu limanlara iltihak etmek müsaadesini haizdirler.

Muharib harb gemilerinin Boğazlarda bir gna zabt ve musadereye tevessül etmeleri, muayene hakkını icra eylemeleri veya diğer herhangi bir hasmane harekette bulunmaları memnudur.

Madde - 20

Harb zamanında, Türkiye muharib olduğu takdirde, 10 ila 18 inci Maddeler ahkamu tatbik edilmeyecektir; harb gemilerinin geçmesi tamamen Türkiye Hükümetinin rey ve ihtiyarına bırakılacaktır.

Madde - 21

Türkiye, kendisini pek yakın bir harb tehlikesi tehdidine maruz telakki ettiği takdirde, işbu mukavelenamenin 20 inci Maddesi ahkamını tatbik hakkını haiz olacaktır.

Yukarıki fikranın Türkiye'ye verdiği salahiyetinin Türkiye tarafından istimalinden evvel Boğazlardan geçmiş olup bu suretle mensub bulundukları limanlardan ayrılmış bulunan harb gemileri bu limanlara iltihak edebileceklerdir. Bununla beraber şurası mukarrerdir ki Türkiye, tavır ve hareketi ile işbu Maddenin tatbikına sebep olan Devletin gemilerini bu haktan istifade ettirmiyebilecektir.

Türkiye Hükümeti; yukarıki birinci fıkranın kendisine verdiği salahiyeti istimal ettiği takdirde Yüksek Akid Taraflarla Akvam Cemiyeti Umumi Katibine bu hususta bir tebliğ gönderecektir.

Cemiyeti Akvam Konseyi üçte iki ekseriyetle Türkiye'nin bu suretle ittihaz etmiş olduğu tedbirlerin haklı olmadığına karar verirse ve işbu mukavelenameye vazilimza Yüksek Akid Tarafların ekseriyeti de keza aynı reyde bulunursa, Türkiye Hükümeti bahse mevzu tedbirlerle işbu mukavelenamenin 6 ncı Maddesi mucibince alınmış olabilecek tedbirleri refetmeği taahd eder.

Madde - 22

İçinde veba, kolera, sarıhumma, lekelihumma veya iek vakaları bulunan veyahut içinde yedi günden az bir zaman evvel bu hastalıklar bulunmuş olan harb gemilerle, beş defa 24 saatten az bir zamandan beri bulaşık bir limanı terketmiş olan harb gemileri, Boğazları karantine altında geçecekler ve Boğazların bulaştırılmasına imkan bırakmamak için muktazii tahaffuz tedbirlerini gemi vesaitile ittihaz etmeğe mecbur olacaklardır.

KISIM III

Hava sefineleri

Madde - 23

Sivil hava sefinelerinin Akdeniz ile Karadeniz arasında geçişini temin etmek için Türkiye Hükümeti Boğazların memnu muntakaları haricinde bu geçişe mahsus hava yollarını gösterecektir; sivil hava semeleri Türkiye Hükümetine, arızı uçuşlar için üç gün evvel bir mütekaddim ihbar ve muntazam servis seferleri için geçiş tarihlerini tasrih eden umumi bir mütekaddim ihbar vermek suretile bu yolları kullanabileceklerdir.

Diğer taraftan, Boğazların yeniden askerileştirilmesine rağmen, Türkiye Hükümeti, Türkiye'de mer'i havai seyrisefer nizamına tevkifan Avrupa ile Asya arasında Türkiye arazisi üzerinden uçmalarına müsaade edilmiş olan sivil hava sefirelerinin tam bir emniyetle geçmeleri için muktazi teshilatı gösterecektir. Uçuş müsaadesi verilmiş olan ahval için Boğazlar muntakasında takib edilecek yol vakit vakit gösterilecektir.

KISIM IV

Umumi ahkam

Madde - 24

Boğazlar rejimine dair 24 temmuz 1923 tarihli mukavelename mucibince teessüs etmiş olan Belnelmlel Komisyonun salahiyetleri Türkiye Hükümetine devredilmiştir.

Türkiye Hükümeti 11, 12, 14 ve 18 inci Maddelerinin tatbikına mütedair istatistikleri toplamağı ve malumatı vermeğı taahüd eder.

Türkiye Hükümeti, bu mukavelenamenin harb gemilerinin Boğazlardan geçişine dair olan her hükmünün icrasına nezaret edecektir.

Türkiye Hükümeti, ecnebi bahri bir kuvvetin yakında Boğazlardan geçeceğinden haberdar edilir edilmez, bu kuvvetin teşekkülünü, tonajını, Boğazlara duhulü için derpiş edilen tarihi ve ledelicab, muhtemel avdet tarihini Yüksek Akid Tarafların Ankara'daki mümessillerine bildirecektir.

Türkiye Hükümeti Boğazlarda ecnebi harb gemilerinin seyriseferini gösteren ve ticarete ve işbu mukavelenamede derpiş edilen bahri ve havai seyrisefaine faideli olan her türlü malumatı ihtiva eden senelik bir raporu Akvam Cemiyeti Umumi Katibliğile Yüksek Akid taraflara tevdi edecektir.

Madde - 25

İşbu mukavelenamenin hiç bir hükmü, Türkiye için veya Akvam Cemiyeti azası herhangi başka bir Yüksek Akid Taraf için Akvam Cemiyeti Misakından mütevellit hukuk ve vecibeleri ihlal edemez.

KISIM V

Nihai ahkam

Madde - 26

İşbu mukavelename en kısa bir müddet zarfında tasdik edilecektir.

Tasdiknameler, Paris'de Fransa Cumhuriyeti Hükümeti Hazinei Evrakına tevdi edilecektir.

Japonya Hükümeti, tasdikın icra edilmiş olduğunu Parisdeki siyasi mümessili vasıtasıyla Fransa Cumhuriyeti Hükümetine bildirmekle iktifa edebilecek ve bu takdirde tasdiknameyi mümkün olan süratle isal edecektir.

Türkiyeninki de dahil olmak üzere altı tasdikname tevdi edilemez bir tevdi zabıtnamesi tanzim edilecektir. Bundan evvelki fıkrada derpiş edilen tebliğ, bu hususta, tasdikname tevdiine muadil olacaktır.

İşbu mukavelename bu zabıtname tarihinden itibaren mer'iyet mevkiie girecektir.

Fransa Hükümeti bundan evvelki fıkrada derpiş edilen zabıtname ile bilahara tevdi edilecek tasdiknamelerin tevdi zabıtnamelerinin aslına mutabık birer suretini Yüksek Akid Tarafların kaffesine tevdi edecektir.

Madde - 27

Mevkii mer'iyete girdiğinden itibaren, işbu mukavelename, 24 temmuz 1923 tarihli Lozan Suh Muahedenamesine vaziülümza herhangi bir Devletin iltihakına açık olacaktır.

Herhangi bir iltihak diplomasi tarikile Fransa Cumhuriyeti Hükümetine, ve onun tarafından da Yüksek Akid tarafların kaffesine tebliğ edilecektir.

Bu iltihak Fransa Hükümetine yapılan tebliğ tarihinden itibaren muteber olacaktır.

Madde - 28

İşbu mukavelename mevkii mer'iyete girdiği tarihten itibaren yirmi sene müddetle mer'i olacaktır.

Bununla beraber işbu mukavelenamenin 1 inci Maddesinde teyid edilen geçiş ve seyrisefain serbestisi prensibinin müddeti namahduddur.

Mezkür yirmi senelik müddetin inkızasından iki sene evvel, hiç bir Yüksek Akid Taraf, Fransa Hükümetine fesih ihbarnamesi vermemiş ise, işbu mukavelename, bir fesih ihbarnemesi gönderilmesinden itibaren iki sene geçinceye kadar muteber kalacaktır. Bu ihbarname Fransa Hükümeti tarafından Yüksek Akid Taraflara tebliğ edilecektir.

İşbu mukavelename, bu maadde ahkamı mucibince feshedildiği takdirde Yüksek Akid Taraflar yeni bir mukavelenamenin ahkamını tesbit etmek üzere kendilerini bir konferansta temsil ettirmek hususunda mutabıktırlar.

Madde - 29

İşbu mukavelenamenin mer'iyet mevkiine girmesinden itibaren her beş senelik müddetin hitamında Yüksek Akid Taraflardan her biri, işbu mukavelenamenin bir veya birkaç hükmünün tadilini teklife teşebbüs edebilecektir.

Yüksek Akid Taraflardan biri tarafından vaki olan tadil talebi, kabule şayan olmak için, şayed 14 üncü veya 18 inci Maddelerin tadilini istihdaf ediyorsa diğer Yüksek bir Akid, ve şayet diğer herhangi bir Maddenin tadilini isdihdaf ediyorsa, diğer iki yüksek Akid tarafından iltizam edilmelidir.

Bu suretle iltizam edilen tadil talebi cari beş senelik müddetin inkızasından üç ay evvel Yüksek Akid Tarafların herbirine tebliğ edilecektir. Bu ihbamame teklif edilen tadilatın mahiyetini ve sebeplerini ihtiva edecektir.

Bu teklifler üzerinde diplomasi tarikile bir neticeye vasıl olmak mümkün olmazsa Yüksek Akid Taraflar bu hususta toplanacak bir konferansta kendilerini temsil ettireceklerdir.

Bu konferans ancak ittifakı ara ile karar verebilecektir, bu hükümden 14 üncü Madde ile 18 inci Maddeye müteallik tadil halleri müstesna olup bunlar için Yüksek Akid Tarafların dörtte üçünün ekseriyeti kiyafet edecektir.

Bu ekseriyet, Türkiye dahil olmak üzere, Karadeniz sahilдарı Yüksek Akid Tarafların dörtte üçünü ihtiva etmek suretile hesap edilecektir.

Tasdikan lilmakal yukarıda isimleri mezkür Murahhaslar işbu mukavelenameyi imza etmişlerdir.

Montreux'de yirmi Temmuz bin dokuz yüz otuz altı tarihinde on bir nüsha olarak tanzim edilmiştir. Bunlardan murahhaslar tarafından mühürlenmiş olan birinci nüsha, Fransa Cumhuriyeti Hükümeti Hazinei Evrakına vazedilecektir, diğer nüshalar da vazilümza Devletlere teslim edilmiştir.

(İmzalar)

Zirde vazilümza Japon Murahhasları, işbu mukavele ahkâmının, Akvam Cemiyeti azası olmıyan bir Devlet sıfatile Japonya'nın vaziyetini, gerek Akvam Cemiyeti misakına nazaran gerek mezkür misak çerçevesi dahilinde münakid mütekebil müzaheret muahedenamelerine göre hiç bir suretle tadil etmediğini ve Japonya'nın betahsis 19 ve 25 inci Maddeler ahkâmı dahilinde bu misak ve bu muahedeler hakkında tam bir serbesti takdir muhafaza ettiğini Hükümetleri namına beyan ederler.

(İmzalar)

LAHİKA I

1. İşbu mukavelenamenin 2 inci Maddesi mucibince istifa edebilecek olan rüsum ve tekalif aşağıdaki tabloda gösterilenler olacaktır. Türkiye Hükümetinin bu rüsum ve tekaliften kabul edebileceği muhtemel tenzilat, sancak farkı gözetilmeksizin, tatbik edilecektir.

İfa edilen hizmetin mahiyeti Beher Neto hacim tonilatonu (net register tonnage)

üzerinden istifa edilecek resim veya harç miktarı

Frank ⁴

a) Sıhhi kontrol..... 0,075

b) Fenerler, zıyalı şamandıralar,

geçit şamandıraları ve saire :

800 tona kadar.....0,42

800 tondan fazlası0,21

c) Tahlisiye hizmeti : Buna tahlisiye sandalları,

roket istasyonları, sis düdükları, radyofarlar ve

keza b) fıkrasında dahil bulunmıyan zıyalı şa

mandıralar veya aynı neviden diğer tesisat da-

hildir 0.10

2. İşbu lahikanın 1 inci fıkrasına merbut tabloda tasrih edilen rüsum ve tekalif Boğazlardan iki defa geçiş içindir. (yani Ege Denizinden Karadeniz bir geçiş ve Ege denizine dönüş , seyahatı veyahut Karadenizden Ege Denzine Boğazlardan bir geçiş ve

⁴ Halen yüz kuruş takriben altın 2 frank 50 santimetre muadildir.

müteakiben Karadenize dönüş); bununla beraber eğer bir ticaret gemisi azimet seyahati için Boğazlara girdiği tarihten itibaren altı aydan fazla bir zaman sonra vaziyete göre Ege denizine veya Karadenize dönmek üzere Boğazlardan tekrar geçerse bu gemi sancak farkı gözetilmeksizin bu rüsum ve tekalifin ikinci defa olarak tediye ile mükellef tutulabilir.

3. Eğer; bir ticaret gemisi azimet geçişinde avdet ekmiyeceğini beyan ederse, işbu lahikanın birinci paragrafının (b) ve (c) fıkralarında derpiş edilen rüsum ve tekalif hususunda tarifinin nısfını tediye edecektir.

4. İşbu lahikanın birinci paragrafına merbut tabloda tarif edilen ve mevzuubahis hizmetlerin icap ettirdiği masrafları kapatmağa ve ihtiyat akçesi veya makul bir müdevver sermaye muhafazası için lüzumlu miktardan yüksek olmayacak olan rüsum ve tekalif ancak işbu mukavelenamenin 29 uncu Maddesi ahkâmı tatbik edilmek suretile tezyit veya ikmal edileceklerdir. Bunlar tediye tarihlerindeki kambiyo fiatına göre altın frank veya Türk parası olarak tesviye olunur.

5. Ticaret gemileri kılavuzluk ve römorkaj gibi ihtiyari hizmetler için, böyle bir hizmet, gemilerin acenta veya kaptanlarının talebi üzerine Türk Makamatı tarafından layıkile ifa edildiği takdirde, rüsum ve tekalif tediyesine mecbur tutulabilirler. Türkiye Hükümeti işbu ihtiyari hizmetlerin ifası için istifa edilecek rüsum ve tekalif tarifelerini zaman zaman neşredecektir.

6. İşbu tarifeler mezkur hizmetler 5 inci Maddenin tatbiki suretile mecburi kıldığı hallerde tezyit edilmeyeceklerdir.

LAHİKA II⁵

A. Maimahrec esası :

1. Bir suüstü gemisinin maimahrec esası, tam mürettebatı ve makina ve kazanlarile denize açılmağa müheyya olan ve makina ve kazanlarının beslemesine mahsus mahrukâtı ile ihtiyat suyu hariç olmak üzere bütün esliha ve her türlü mühimmatını, tesisatını, techizatını, komanyasını, mürettebatı için tatlı suyu, muhtelif erzakın ve harb esnasında taşıyacağı her nevi alat ve edevat ve yedek parçalarını hamil olan, inşası itmam edilmiş bir geminin maimahrecidir.

2. Bir denizaltı gemisinin maimahrec esası; tam mürettebatı ve motör cihazı ile denize açılmağa müheyya olan ve mahrukâtı, yağlama yağı, tatlı suyu ve her nevi (ballast) suyu hariç olmak üzere bütün silahlarını her türlü mühimmatını, tesisatını, techizatını, mürettebatının komanyasını ve harb esnasında taşıyacağı muhtelif alat ve edevatı ve her nevi yedek parçalarını hamil bulunan (dalma sarnıçlarının suyu hariç) inşası itmam edilmiş geminin su üstünde maimahrecidir.

3. "Ton" kelimesi "metrik ton" tabirindekinden gayri, 1.016 kilogramlık (2.240 librelilik) bir tonu ifade eder.

B. Sınıflar:

1. Hattıharb gemileri aşağıdaki iki tali sınıftan birine mensup olan suüstü harb gemileridir:

⁵ İşbu lahika metinleri 25 Mart 1936 tarihli Londra Bahri Mukavelenamesinden iktibas edilmiştir.

a) Tayyare ana gemileri, muavin gemiler veya (b) tali sınıfına mensup hattıharb gemilerinden maada, maimahreci 10.000 (10.160 metrik ton) tondan fazla olan veya 203 milimetre (8 pus) çapından yukarı bir topla mücehhez suüstü harb gemileridir.

b) Tayyare ana gemilerinden maada maimahreci 8.000 (8.128 metrik ton) tondan yukarı olmıyan ve 203 milimetre (8 pus) çapından yukarı bir topla mücehhez bulunan suüstü harb gemileridir.

2.Tayyare ana gemileri, hacimleri ne olursa olsun, başlıca tayyare taşımak ve bunları denizde harekete geçirmek için inşa edilmiş veya tertibatlandırılmış suüstü harb gemileridir. Eğer, bir harb gemisi başlıca tayyare taşımak ve bunları denizde harekete geçirmek için inşa edilmemiş veya tertibatlandırılmamış ise bu gemiye bir inme veya havalanma güvertesinin kurulması bunun tayyare ana gemileri sınıfına ithalini intaç eylemez.

Tayyare ana gemileri sınıfın iki tali sınıfa ayrılır, Şöyle ki:

a) Tayyarelerin uçabilecekleri veya konabilecekleri bir güverte ile mücehhez olan gemiler;

b) Yukarıda (a) fıkrasında tarif edilen bir güverte ile mücehhez bulunmıyan gemiler:

3. Hafif suüstü gemileri, tayyare gemileri, küçük muharebe gemileri veya muavin gemilerden maada maimahreci 10.000 (10.160 metrik ton) fonu geçmemek üzere 100 tondan (102 metrik ton) fazla olan ve 203 milimetre (8 pus) çapından yukarı topla mücehhez bulunmıyan suüstü harb gemileridir.

Hafif suüstü gemileri sınıfı üç tali sınıfa ayrılır, Şöyle ki:

a) 155 milimetre (6.1 pus) çapından yukarı bir top taşıyan gemiler;

b) 155 milimetre (6.1pus) çapından yukarı top taşımayan ve maimahreci 3.000 (3.048 metrik ton) tondan yukarı olan gemiler;

c) 155 milimetre (6.1 pus) çapından yukarı top taşımayan ve maimahreci 3.000 (3.048 metrik ton) tondan yukarı olmıyan gemiler.

4. Denizaltı gemileri, denizin sathı altında, seyrüsefer etmek üzere inşa edilmiş bütün gemilerdir.

5. Küçük muharebe gemileri muavin gemilerden maada maimahreci 2.000 (2.032 metrik ton) tonu tecavüz etmemek üzere 100 (102 metrik ton) tondan fazla olan fakat aşağıdaki evsafın hiç birini haiz bulunmıyan suüstü harb gemileridir :

a) 155 milimetre (6.1 pus) çapından yukarı bir topla mücehhez olmak;

b) Torpil atmak için inşa veya techiz edilmiş bulunmak;

c) 20 milden fazla sürat temin etmek üzere inşa edilmiş olmak.

6. Muavin gemiler, askeri filoya mensup olup maimahreci 100 tondan (102 metrik ton) fazla bulunan, normal olarak filo hizmetinde veya asker naklinde veyahut muharebe yapan gemilerin kullanıldıkları hizmetten başka herhangi bir hizmette kullanılan, muharebe yapan gemi olmak için hassaten inşa edilmemiş olan ve aşağıdaki evsaftan hiç birini haiz bulunmıyan suüstü gemileridir :

- a) 155 milimetre (6.1 pus) dan yüksek bir çapta bir topla mücehhez olmak;
- b) 76 milimetre (3 pus) dan yüksek bir çapta sekiz toptan fazla topla mücehhez olmak;
- c) Torpil atmak için inşa veya techiz edilmiş bulunmak;
- d) Zırhlı levhalarla muhafaza edilmek üzere inşa edilmiş olmak;
- e) 28 milden fazla bir sürate erişmek için inşa edilmiş olmak;
- f) Tayyareleri denizde harekete getirmek üzere bilhassa inşa edilmiş veya tertibatlandırılmış olmak;
- g) Tayyare uçurmak için, ikiden fazla aletle mücehhez bulunmak.

C. Yaşını doldurmuş gemiler:

Aşağıdaki sınıflara ve tali sınıflara mensub gemiler inşalarından itibaren atide adedleri gösterilen seneler geçince " yaşını doldurmuş" telakki edileceklerdir.

- a) Bir hattıharb gemisi için..... 26 sene
- b) Bir tayyare ana gemisi için20sene
- c) (a) ve (b) tali sınıflarından bir hafif suüstü gemisi için:
- i) 1 kanunusani 1920 tarihinden evvel tezgaha konmuş ise16 sene
- ii) 31 kanunevvel 1919 tarihinden sonra tezgaha konmuş ise.....20 sene
- d) (c) tali sınıfına mensub bir hafif suüstü gemisi için.....16 sene
- e) Bir denizaltı gemisi için13 sene

LAHİKA III

Japon donanmasına mensub, aşağıda irae edilen yaşını doldurmuş üç mektep gemisi meyanından iki geminin Boğazlardaki limanları birlikte ziyaretine müsaade edilmesi mukarrerdir. Bu iki geminin mecmu tonajı bu halde 15.000 tona muadil addolunacaktır.

	Tezgaha Konma tarihi	Hizmete Girme tarihi	Maimahreç Esası (Ton)	Teslihat
Asama	20-X-1896	18-III-1899	9.240	IVX200 mm. XIIx150 mm
Yakuma	1-IX-1878	20-VI-1900	9.010	IVX200 mm. XIIx150 mm.
İwate	11- XI-1898	18-III-1901	9.180	IVX200 mm. XIVx150 mm.

LAHİKA IV

1.İşbu mukavelenamenin 18 inci Maddesinde derpiş edilen Karadeniz sahildarı devletlere aid filoların tonaj yekünununun hesabına idhal edilecek gemilerin sınıfları ve tati sınıfları berveçhatidir.

Hattıharb gemileri :

(a) tali sınıfı

(b) tali sınıfı

Tayyare ana gemileri :

(a) tali sınıfı

(b) tali sınıfı

Hafif suüstü gemileri :

(a) tali sınıfı

(b) tali sınıfı

(c) tali sınıfı

Denizaltı gemileri :

İşbu mukavelenameye merbut II numaralı lahikadaki tariflere göre.

Tonaj yekününun hesabında nazarı itibara alınması lazım gelen maimahrec III numaralı lahikada tarif edilen maimahrec esasıdır. Mezkür lahikada tarif edildiği üzere ancak "yaşını doldurmamış" gemiler nazarı itibara alınacaktır.

2.18 inci Maddenin (b) fıkrasında derpiş edilen tebligatın ayrıca işbu lahikanın birinci fıkrasında zikredilen sınıf ve tali sınıf gemilerin tonaj yekünunu da ihtiva etmesi lazımdır.

PROTOKOL

Bugünkü tarihli mukavelenameyi İmza ettikleri sırada, zirde vaziülimza Murahhaslar, Hükümetlerini taahhüd altına alarak aşağıdaki ahkamı kabul ettiklerini beyan ederler :

1. Türkiye, mezkür mukavelenamenin mukaddemesinde tarif edilen Boğazlar muntakasını derhal yeniden askerileştirebilecektir.

2. 15 ağustos 1936 tarihinden itibaren Türkiye Hükümeti mezkür mukavele-namede tasrih edilen rejimi muvakkaten tatbik edecektir.

3. İşbu Protokol bugünkü tarihten itibaren muteber olacaktır.

Montreux'de yirmi temmuz bin dokuz yüz otuz altı tarihinde tanzim edilmiştir.

(İmzalar)